

Kerkenpakket 2 Samen Geloven

Tools en tips voor een interculturele viering/dienst met migranten

Gefeliciteerd! Je wilt graag dat jouw kerk een interculturele viering met migranten(christenen) organiseert.

Bijna in elke woonplaats wonen migranten en mensen uit verschillende culturen naast elkaar. Vaak zijn kerken daarentegen monocultureel. Misschien lijken de gemeenteleden uit jouw kerk ook allemaal op elkaar qua afkomst en huidskleur. En heb je het verlangen om in contact te komen met christenen of belangstellenden uit andere culturen. Om uiteindelijk elkaar te ontmoeten, van elkaar te leren en gelijkwaardig samen te vieren.

In dit kerkenpakket geven we een stappenplan en suggesties voor de voorbereiding, de dienst zelf en een programma eromheen.

We hopen dat dit kerkenpakket zal inspireren en behulpzaam is, zodat christenen met en zonder migratieachtergrond groeien in samen geloven.

Gezegende dienst!

Het Samen Geloven-team

Inhoudsopgave:

1 Voorbereiding

2 Liturgie

3 Kinderen en jeugd

4 Preekschets en aanzetten tot preken

5 Collectiedoelen

6 Programma rondom de dienst

1. Voorbereiding

Start drie maanden van tevoren met de voorbereiding van deze interculturele dienst.

Vorbereidingsgroep

Een belangrijke eerste vraag is: wie bereidt deze dienst voor? Wij raden aan dat een groepje gemeenteleden met mandaat van en vertegenwoordiging uit de kerkenraad, het liefst ook de predikant, dit voorbereidt. Dit om dit avontuur met zoveel mogelijk mensen te ervaren en hiervan te leren. Daarnaast zou het ook ideaal zijn als het een cultureel zo divers mogelijke groep is. Misschien zijn er gemeenteleden met een andere cultuur of christenen met migratieachtergrond in de wijk/buurt die je kunt vragen om mee te doen bij de voorbereiding. In het laatste geval raden we aan om ook een of meerdere christenmigranten te vragen om mee te denken en te helpen bij de voorbereiding van de dienst. Let hierbij wel op cultuurverschillen: onze westerse, zakelijke manier van vergaderen sluit niet altijd aan bij de meer relationele manier van overleggen van veel niet-westerse culturen. Als je iemand met een migratieachtergrond betreft in de voorbereidingsgroep, kijk dan of het mogelijk is om de vergadering met een maaltijd te beginnen (bijvoorbeeld bij hen thuis, wat ze vaak als een grote eer ervaren) en dan ondertussen tijdens de tafelgesprekken dingen te delen en te bespreken.

Het is ook goed om van tevoren helder te hebben of dit een eenmalige groep is of een werkgroep die vaker interculturele contacten, samenkomsten of activiteiten behartigt. Wij pleiten voor het laatste.

Inventarisatie

Een belangrijke voorwaarde voor een interculturele viering/dienst mét migranten is de aanwezigheid van christenen of zoekers met een migratieachtergrond/andere culturele achtergrond. Daarom is het goed om eerst te inventariseren of en hoeveel migranten er zijn bij jullie kerk(elijke activiteiten)/in jullie woonplaats en wie in de gemeente contacten met hen heeft.

Een handige tool voor het in kaart brengen van het aantal migranten in de woonplaats/wijk is de website allecijfers.nl. Vul daar je plaats of gemeente in en dan vind je gegevens over het percentage westerse en niet-westerse migranten. Je kunt ook de uitsplitsing naar etniciteit te zien krijgen.

De vervolgstap is nadenken hoe je met hen in contact komt om hen uit te kunnen nodigen. Het beste werkt uitnodigen natuurlijk via persoonlijke relaties. Probeer als groep na te gaan welke interculturele contacten er al in de kerk zijn, bijvoorbeeld via burens, taallessen, werk, basisschool, voedselbank, etc. Je kunt dit met elkaar bedenken of uitvragen in de gemeente zelf.

Wanneer er een migrantenkerk in de woonplaats is, kan je een keer als groep naar die dienst gaan en met de leiding contact leggen, jullie idee van een interculturele dienst voorleggen en hen vragen om mee te doen.

Gelijkwaardigheid/participatie

Belangrijk is om van tevoren en te besluiten of het een dienst is van Nederlandse christenen voor migranten of dat de dienst gelijkwaardig is. Worden de (christen)migranten alleen uitgenodigd om de dienst bij te wonen of worden ze ook gevraagd iets bij te dragen en mee te doen? Zijn migrant-en gast of ook gastheer?

Andere vormen van gelijkwaardige inbreng is vragen wat ze kunnen of graag doen rond of in de kerkdienst. Zo zou een migrant gevraagd worden om bij de deur welkom te heten, koffie te schenken, muziek te maken of te bidden in zijn of haar taal. Dit laatste vraagt natuurlijk om een houding en bereidheid als kerk om ruimte te geven aan inbreng van anderen tijdens de dienst. Jullie groep weet het beste wat past bij de cultuur en traditie van de gemeente en wat de ruimte is.

Doelen

Er kunnen verschillende doelen zijn, zoals bijvoorbeeld elkaar ontmoeten, elkaar inspireren, van elkaars geloofsbeleving en cultuur leren, samen over culturele grenzen heen God aanbidden en getuigen van Jezus' liefde voor alle volken ongeacht etniciteit, huidskleur, religieuze achtergrond. Bespreek met elkaar in de voorbereidingsgroep wat ieders drive is. Een handige en leuke tool voor dit gesprek over ieders motivatie is de Samen Geloven Whyer: een waaier met verschillende motivaties voor intercultureel kerk-zijn: <https://geloofsinburgering.nl/product/whyer/>. Daarbij zitten ook verschillende praktische uitwerkingen als mensen de eerste stap tot meer contact met migranten willen zetten.

Communicatie

Het is heel goed om stap voor stap de gemeente voor te bereiden en mee te nemen in aanloop naar de interculturele viering. Tijdige en volledige communicatie helpt in het inspireren en enthousiasmeren, maar zorgt ook voor verwachttingsmanagement.

Gastvrijheid

Een belangrijk aspect is het bouwen aan een cultuur van gastvrijheid in de dienst. Misschien heeft jullie gemeente een welkomsteam. Het kan helpen als er ook meerdere culturen vertegenwoordigd zijn in dit team. Als iemand van een bepaalde cultuur ziet dat ook niet-Nederlanders of ook andere culturen aanwezig zijn, werkt dit drempelverlagend. Bij het welkom kan gevraagd worden of iemand voor de eerste keer is, iets uitgelegd worden over de dienst en de faciliteiten in het gebouw, hem of haar uitnodigen voor koffie/thee en vragen of hij of zij vertaling nodig heeft. Ook kan er een welkomstflyer gemaakt worden met daarop 'hartelijk welkom in de kerk' in meerdere talen.

2. Liturgie

Bij het samenstellen van de liturgie van de interculturele viering zijn er drie aandachtsvelden: de inhoud, de liturgische vormen en de communicatie.

Met inhoud bedoelen we het thema, het bijbelgedeelte, het perspectief en de toepassing/vertaalslag. Het kan helpend zijn om een tekst of verhaal uit de bijbel centraal te stellen dat past bij het karakter van de interculturele viering. Hieronder vind je een aantal opties. Daarnaast is het perspectief belangrijk: vaak worden teksten en thema's belicht vanuit de Nederlandse context en dan met name vanuit het perspectief van autochtone Nederlanders. Het is een kunst om als Nederlandse voorganger in de preek en gebeden ook het perspectief en de context van de migrant mee te nemen en dat te verwoorden. Het is goed om van tevoren je af te vragen wat het bijbelgedeelte of het onderwerp betekent vanuit en voor migranten. Dit kan je doen door in de interculturele voorbereidingsgroep de tekst samen te lezen en te vragen wat dit oproept en betekent vanuit de verschillende culturen die aanwezig zijn.

In een interculturele viering is het goed om te kijken hoe verschillende culturen een plek kunnen krijgen in de liturgie. Het is van belang om daarbij aan te sluiten bij de culturele en kerkelijke achtergronden van de migranten, bijvoorbeeld door liederen en gebeden in hun taal of bepaalde rituelen. Zo kan gevraagd worden om het Onze Vader hardop te bidden in ieders taal. Als er christenmigranten uitgenodigd worden, kan gevraagd worden of ze een lied willen aandragen of eventueel zelf willen zingen of spelen. Ook het voordragen van de bijbeltekst, het bidden of het delen van een getuigenis kunnen manieren zijn om te participeren en hun cultuur te eren. Soms zullen ze in hun traditionele, 'zondagse' kleren komen wat een mooie manier is om hun cultuur te aandacht te geven. In sommige interculturele vieringen worden migranten gevraagd om hun vlag mee te nemen of worden de vlaggen getoond van de landen waar ze vandaan komen. Dit kan een goed idee zijn, maar ook heel gevoelig liggen. Vlaggen hebben vaak een politieke lading. Vaak komen migranten uit landen waar een (burger)oorlog woedt – dan kan juist de vlag van hun land of dat van de vijand pijnlijke herinneringen oproepen.

Taal en verstaanbaarheid zijn essentieel in de communicatie. Het is goed om van tevoren na te gaan in hoeverre de bezoekers of deelnemers met een migratieachtergrond de Nederlandse taal machtig/vaardig zijn. Zo niet, dan is het goed om vertaling in de talen van de migranten aan te bieden waar mogelijk. Dit kan op verschillende manieren. Lieder, bijbelteksten, de preek en gebeden kunnen van tevoren vertaald worden en uitgereikt of gebeamerd worden. Ook kan er live vertaald worden. De makkelijkste manier is om iemand te zoeken die naast een bezoeker/bezoekers gaat zitten om de dienst zachtjes te vertalen in hun taal. Er zijn ook apps (Google Translate, SayHi, Cephass) die kunnen helpen bij vertaling. Een duurdere manier is het aanbieden van vertaling via vertaalsets. Elke migrant krijgt een headset en krijgt van een aanwezige tolk elders in de ruimte de vertaling te horen. Het is goed om bij de voorbereiding al na te denken wat de mogelijkheden en wensen van de kerk hierin zijn. Een belangrijk aandachtspunt is het rustig en duidelijk communiceren, dat zowel helpend voor de migrant die Nederlands verstaat als voor de vertalers is.

Lieder:

Het is mooi om een (bekend) lied meertalig te zingen. Of juist een lied uit een andere taal/traditie aan te leren met elkaar en de tekst te transcriberen. Een overzicht van internationale liederen vind je hier:

- <https://www.gave.nl/bibliotheek/samen-zingen-met-vluchtelingen>
- <https://songs2serve.eu/songs>

Ook kunnen christenen uit andere culturen iets ten gehore brengen. Het vraagt extra voorbereiding van de muzikant(en) en de mensen die de liedteksten projecteren. Het is goed om tijdig hen te betrekken bij de plannen.

3. Kinderen en jeugd

Je kunt ervoor kiezen om gewoon de programma's te volgen van je kinder- en eventueel tienerwerk. Tegelijkertijd is het goed om tijdig de leiding te informeren over deze interculturele viering en mee te laten denken wat het betekent als er kinderen met een andere culturele of religieuze achtergrond meedoen. Is er vertaling nodig?

Ook kan er nagedacht worden over het aanschaffen van poppen of boeken die aantrekkelijk/herkenbaar/begrijpelijk zijn voor kinderen met een andere huidskleur of taal.

Hieronder bieden we een intercultureel programma voor het kinder- en tienerwerk aan:

Kinderwerkmateriaal

Wereldnieuws is een samenwerkingsproduct van stichting Evangelie & Moslims en stichting Gave. Met deze methode willen we kinderwerkers van missionaire kinderclubs helpen om rekening te houden met migranten- en vluchtelingenkinderen.

- Meer info:
<https://www.gave.nl/advies-en-begeleiding/webshop/wereldnieuws>
- Hier is een proefles:
https://www.wereld-nieuws.nl/uploads/contentfiles/Proefles_Wereldnieuws_Thema_1.1%20%20de%20schepping.pdf

Tienerwerkmateriaal

Road 7 is van stichting Gave en bevat complete clubprogramma's voor wereldtieneren. Het tienerwerk pakket Road 7 (papier en online) bestaat uit 25 programma's vol met ideeën voor spelletjes, muziek, filmpjes, verhalen, werkvormen, gespreksvragen en creatieve en sportieve activiteiten.

- Meer info:
<https://www.gave.nl/bibliotheek/road-7>
- Hier is een proefprogramma:
<https://www.road7.nl/uploads/contentfiles/proefprogramma/road7-gratis-proefprogramma.pdf>

4. Bijbelteksten en preekschetsen

Hieronder vind je een preekschets en verschillende aanzetten tot preken over verhalen en teksten waarin het interculturele element naar voren komt of besproken kan worden.

1. Preekschets 'Waar is je thuis?' (Genesis 28:1-29:1)

Aanleiding

Ieder mens is op zoek naar een veilig en vertrouwd thuis. Migrantten hebben hun thuis al dan niet gedwongen achtergelaten en hebben zich, of in het geval van asielzoekers, zullen zich ergens moeten vestigen. Dit proces van achterlaten, van verlies, van vluchten en opnieuw je op een vreemde plek moeten hechten en wortelen is ingrijpend. Ook als je geen migratieachtergrond hebt, kan je op zoek zijn naar een thuis. Als je gaat verhuizen of nog niet weet waar je je gaat settelen. Je kunt moeite hebben met je ergens hechten en gaan wortelen. Of je bent op zoek naar iemand of een groep waar je je veilig, welkom, gezien en geliefd weet. Naast deze existentiële zoektocht en diepgeworteld menselijk verlangen heeft dit ook een religieuze dimensie. De kerk wordt wel het huis van God genoemd. Voel jij je daar ook welkom, gezien en geliefd? Door mensen en door God? Dit is als het gaat om een Nederlands huis van God een vraag die zeer relevant is voor mensen met een migratieachtergrond: verschil in taal, cultuur, geloofsbeleving en kerkelijke

traditie/godsdienst kan een drempel opwerpen. Maar de vraag of je je thuis voelt in de kerk en bij God kan ook relevant zijn voor Nederlandse bezoekers van de kerk. We willen dit thema bespreken aan de hand van het verhaal van Jakob bij Bethel.

Indeling

Het bijbelboek Genesis kun je indelen in twee hoofddelen: de ontstaansgeschiedenis van de schepping en volken (Genesis 1-11) en de ontstaansgeschiedenis van het volk Israël (12-50). Dit laatste deel wordt ingeleid in Genesis 11:27-32 waar gesproken wordt over de geschiedenis van Terachs familie en zijn zoon Abram. In Genesis 12 lezen we over de roeping van Abram en Gods beloften aan hem over een groot nageslacht dat tot zegen zal zijn voor alle volken en over het krijgen van het land Kanaän. God sluit een verbond met hem, zijn zoon Izaäk en kleinzoon Jakob. Deze Jakob wordt door God Israël genoemd. Hij is de vader van twaalf zonen naar wie de stammen van Israël vernoemd zouden gaan worden. Maar voordat Israël het beloofde land zou intrekken, komt het via Jakobs zoon Jozef in Egypte terecht. Het boek Genesis eindigt met de dood van Jozef.

Context

In hoofdstuk 27 lezen we dat de oude Izaak voor zijn dood zijn oudste zoon Esau de grootste zegen wil meegeven die volgens toenmalig gebruik toekomt aan het eerstgeboren kind. Zijn vrouw Rebekka hoort dit en herinnert zich Gods belofte bij de geboorte van hun tweeling Esau en Jakob dat de oudste de jongste zou dienen (Genesis 25:23). Als Esau op jacht is om iets lekkers te kunnen gaan bereiden voor zijn vader, verzint ze snel een list: haar lievelingszoon Jakob moet zich voordoen als Esau en zo deze rijke zegen ontvangen in zijn plaats. De blinde Izaak trapt erin en geeft Jakob de zegen mee die hij had voorbestemd aan Esau. Laatstgenoemde is razend als hij erachter komt hoe zijn broertje hem heeft bedrogen en zint op wraak. Bang voor verdere escalatie raadt Rebekka Jakob aan om te vluchten (27:42-45). Haar man Izaak beïnvloedt ze om Jakob weg te sturen met een andere reden: laat hem een vrouw zoeken bij haar familie (27:46). Izaak laat zich hierdoor overtuigen, waarschijnlijk omdat dit hemzelf ook is overkomen: zijn vader Abraham liet zijn knecht naar diezelfde familie vertrekken om een vrouw voor zijn zoon Izaak uit te zoeken – Rebekka. Daarom stuurt Izaak Jakob naar Paddan Aram, naar Rebekka's broer Laban (28:1-5).

Exegese van Genesis 28:10-22; 29:1

De tekst in de NBV21:

“28:10 Jakob verliet dus Berseba en ging op weg naar Charan. 11 Op zijn tocht kwam hij bij een plaats waar hij bleef overnachten omdat de zon al was ondergegaan. Hij pakte een van de stenen die daar lagen, legde die onder zijn hoofd en ging op die plaats liggen slapen. 12 Toen kreeg hij een droom. Hij zag een ladder die op de aarde stond en helemaal tot de hemel reikte, en daarlangs zag hij Gods engelen omhooggaan en afdalen. 13 Ook zag hij de HEER bij zich staan, die zei: ‘Ik ben de HEER, de God van je voorvader Abraham en de God van Isaak. Het land waarop je nu ligt te slapen zal Ik aan jou en je nakomelingen geven. 14 Je zult zo veel nakomelingen krijgen als er stof op de aarde is; je gebied zal zich uitbreiden naar het westen en het oosten, naar het noorden en het zuiden. In jou en je nakomelingen zullen alle volken op aarde gezegend worden. 15 Ikzelf sta je terzijde, Ik zal je overal beschermen, waar je ook heen gaat, en Ik zal je naar dit land terugbrengen; Ik zal je niet alleen laten tot Ik gedaan heb wat Ik je heb beloofd.’ 29:1 Jakob vervolgde zijn reis naar het land waar de volken van het Oosten wonen.”

Jakobs reis:

In 27:43 wordt hij opgedragen door zijn moeder om te vluchten vanwege de dreiging van zijn Esau; in 28:10 staan het neutrale woorden als vertrekken en gaan en die weerspiegelen de missie die zijn vader hem meegeeft, namelijk op zoek te gaan naar zijn familie om hopelijk daar een vrouw te vinden.

Hij vertrok, voor het eerst in zijn leven waarschijnlijk, zijn geboorteplaats Beersheva en liep 110 kilometer en kwam aan in Luz (Bethel) (vers 19).

Plaats:

Het Hebreeuwse woord voor een plaats/plek, maqoom, komt zes keer voor in dit gedeelte (28:11 (3x), 16, 17, 19). Het is een sleutelwoord. Jakob is 'ergens' aanbeland op zijn vlucht, voor hem een onbekende, nietszeggende, vreemde plek. Weg van het vertrouwde, maar onveilig geworden thuis naar een onbekend gebied. Hij houdt een tussenstop tijdens zijn vlucht, op een willekeurige plaats. Hij bleef daar de hele nacht, maakte van een steen op die plek een kussen en slaapt daar. Tegelijkertijd is deze plek vanuit zijn familiegeschiedenis gezien het geen betekenisloze plaats. Ten oosten van Bethel was het gebied de eerste woonplaats van zijn grootvader Abram toen hij Kanaän binnentrok. Ook een heilige plaats, want hij bouwde daar een altaar (Genesis 12:8).

De droom van de ladder:

God staat bij/op de ladder en openbaart zichzelf als de Heer, God van zijn grootvader en vader. Het is de eerste keer dat we lezen dat God communiceert met Jakob. Juist op zijn meest kwetsbare moment verschijnt Hij. Ook eerder in Genesis, bij Hagar, zien we dat God zich openbaart tijdens haar vlucht (Genesis 16). In het leven van zijn vader Izaäk zien we ook dit verschijnsel (Genesis 26:1-16). Jakob zal deze bemoedigende Godservaring nog twee keer meemaken in zijn latere leven (31; 46:1-4). Tot slot zien we dat in het verhaal van zijn zoon Jozef. Als hij verkocht is als slaaf en moederziel alleen is in Egypte, is de Heer bij hem (Genesis 39).

Dit lijkt niet toevallig. Deze Godsverschijning vindt plaats aan het begin of tijdens hun vlucht of op de drempel van hun nieuwe bestemming. Het lijkt erop dat God zich juist verbindt aan onzekere, kwetsbare, eenzame mensen op de vlucht, op reis of als ze net aangekomen zijn. De kern van deze bemoediging is telkens hetzelfde: God is met hen en zal met ze zijn.

Zie!

Drie keer komt het woord 'hine' (zie!) voor in dit verhaal: 'zie: een ladder', 'zie: God stond boven/bij de ladder' en 'zie, Ik ben met je...' Dit woord vestigt cumulatief de aandacht op wat belangrijk is: de ladder, God en Zijn belofte.

Beloften:

Nadat God zich kenbaar maakt, belooft Hij drie dingen aan Jakob.

- **Het land (vers 13).** Net als aan opa Abraham (Genesis 12:7; 13:14-17; 15:7-21; 17:8) en
- **vader Izaäk (Genesis 26:3)** belooft Jakob dat dit gebied aan zijn nageslacht zal toebehoren.
- **Talrijk nageslacht (vers 14)** Ook dit werd eerder ook herhaaldelijk aan Abraham en Izaäk beloofd (zie bijv. 12:3; 13:16 en 26:4).

Zorg:

God belooft met Jakob te zijn, hem te beschermen, hem terug te brengen en niet te verlaten totdat deze beloften werkelijkheid zijn geworden.

Bethel:

Jakob ontwaakt en noemt de plaats Bethel, omdat God daar op die plek was. Het was voor hem een nieuwe ervaring; meestal werd godsdienst gekoppeld aan één vaste plek, een huis of altaar. Nu beseft hij dat de God van zijn familie ook buiten de vertrouwde levenssfeer tegenwoordig is. Deze gewone, onbekende, willekeurige plaats werd door Zijn aanwezigheid ontzagwekkend, een huis van God. Het keiharde kussen doopte hij daarom om tot een markeringsplek.

Geloofte:

Jakob wijdt zichzelf via een gelofte aan die God maar wel voorwaardelijk: als die God Zijn woord waarmaakt en voor hem zal zorgen en hem veilig terug zal brengen naar zijn vaders huis, dan zal Hij zijn God zijn.

Hermeneutiek/bijbels-theologische lijnen

De vraag is natuurlijk of je deze bijzondere Godservaring en specifieke, persoonlijke beloften zomaar kan betrekken op ons leven. Er zijn verschillen: de belofte van het land Kanaän en nageslacht gelden niet voor ons. Maar de belofte van Gods nabijheid, bescherming en trouw mogen we via Jezus/het Nieuwe Testament wel op ons toepassen. In Mattheüs 28:20 belooft Hij dat Hij alle dagen met Zijn volgelingen zal zijn en in Hebrreeën 13:7 staat dat God ons niet zal begeven of verlaten.

Voor de gemeente in het Nieuwe Testament is niet een plaats of slechts de fysieke tempel in Jeruzalem 'huis van God', maar woont God met Zijn Geest in de kerk en in het lichaam van elke gelovige (Efeziërs 2:18-22; 1 Korintiërs 3:16, 17 en 6:19).

Er is dus ook een lijn waar te nemen in Genesis dat God verschijnt aan kwetsbare mensen op de vlucht/reis: Hagar, Izaäk, Jakob en Jozef. De vraag is of dat nog steeds zo is. In de sociologie wordt de tijd van onzekerheid, transitie en verandering de liminale ruimte genoemd. Veel existentiële vragen worden in die periode gesteld: waar kom ik vandaan, wie ben ik, waar ga ik naar toe? Er zijn getuigenissen van migranten bekend die juist in die overgangsfase van hun vlucht/reis geloofservaringen krijgen. Net als Jakob krijgen ze een droom, bijvoorbeeld waarin Jezus aan hen verschijnt. Anderen vertellen van wonderen en bemoedigingen onderweg.

Toepassing naar het heden

Dit verhaal kan herkenning oproepen bij de hoorders, zowel hier geboren Nederlanders als migranten. Het is een oerbehoefte om je ergens thuis te voelen, te aarden, veilig te zijn. Zowel letterlijk als figuurlijk kun je op de vlucht zijn of op zoek naar een veilig thuis.

Je veilige huis gedwongen moeten verlaten heeft een enorme impact en kan een traumatische ervaring zijn. Het is voor vluchtelingen meer dan alleen het verlies van een fysiek huis. Het is het kwijtraken van familie, gezin, veiligheid, werk, toekomst, identiteit, volk, cultuur. Ook hier geboren Nederlanders kunnen dit gevoel van rouwen om het verlies van een thuis herkennen in het geval van vaak moeten verhuizen, een overlijden of een scheiding. Aandacht hiervoor in de preek/dienst is van belang.

Het bemoedigende van het verhaal is dat God verschijnt aan Jakob op zijn onzekere weg. Een tijdelijke tussenstop, een unheimische plek kan door Zijn aanwezigheid een 'Bethel' worden. De kerk mag het huis van God zijn voor ieder mens, migrant of niet. Een plek om te zijn, te schuilen, tot rust te komen. Een heilige plaats van ontmoeting met God wiens Naam 'Ik ben' is. Maar meer nog dan een fysieke plaats wil God met ons meegaan. Elke plek waar we ons hoofd neerleggen, zelfs op een harde steen in de buitenlucht, is een huis van Hem. Door Jezus belooft God niet alleen aan Jakob, maar ook aan Zijn volgelingen dat Hij bij ons wil blijven, alle dagen. Dat Hij met Zijn Geest in ons woont en we een tempel van de Heer mogen zijn. De enige zekerheid in ons leven is de belofte aan Jakob: God is met ons, beschermt ons, brengt ons terug bij Hem (het hemelse vaderland) en zal ons nooit verlaten. De uitnodiging ligt er om in Hem ons diepste thuis te vinden. Door Hem mogen we ook een thuis zijn voor elkaar.

Gespreksvragen/interactieve elementen:

Je zou deze vraag kunnen stellen aan mensen:

- Wat is voor jou jouw thuis (geweest)?
- Herken je iets van een 'Bethel-ervaring': een moment dat de hemel de aarde raakt en je Gods aanwezigheid hebt ervaren?
- Geef een cijfer tussen 0 en 5 bij de stelling: God is mijn thuis. 0 = nee en 5 = klopt helemaal. Licht toe.
- In hoeverre voelt deze kerk voor jou als een thuis? Waarom wel of niet?

Dit zouden ze in groepjes tijdens of na de dienst kunnen bespreken.

Je zou ook van tevoren kunnen uitzoeken of iemand een 'Bethel-ervaring' wil delen in de dienst als getuigenis.

2. Kerk: plek voor allerlei pluimage (1 Koningen 8: 41-43 en Psalm 84:1-8)

Liederen geschreven door de Korachieten, die officieel voor de muziek in de tempel zorgen.

Wat weten we over de tempel? Eerst woonde God in een tent (net als zijn volk). Maar als ze gesetteld zijn, dan moet er ook een huis voor God komen. David wilde dat al, maar zijn zoon mag het doen.

Beschrijving: groot, robuust, rijk, imposant, heilig. Grotesk en tegelijk intiem: zelfs vindt de mus een huis, de zwaluw een nest waarin ze haar zwaluwkuikentjes neerlegt. Bij uw altaren, Heer van de hemelse machten. Zo is dat huis van God waarbij bij alle belangrijkheid en grootheid van de God plek is voor een musje en de kale, roze weerloze jonkies van een zwaluw.

Mus en zwaluw zijn heel andere vogels. Andere kleur, andere eetgewoonten, maar bovenal: de een is een huismus en de ander een trekvogel. De een komt z'n dorp amper uit en de ander vliegt van Afrika naar Europa. Ook nu zijn kwetsbare, kleine mensjes welkom bij de grote God. Zowel de hier geboren dorpsmens als de migrant die een lange trektocht achter zich heeft.

Salomo wijdt die tempel in lezen we in 1 Koningen 8 door te bidden. Voor vergeving en een goede oogst, tegen de vijanden en hongersnood. En ook voor de vreemdeling: als die na een lange reis op deze plek tot U bidt, wilt U dan zijn gebeden verhoren?

Vanaf het begin af aan is de tempel de plek die er is voor de mensen die er niet bij horen. Iedere keer in het Oude Testament de verbreding: God voor alle volken. Jesaja 56: Mijn huis zal een huis van gebed zijn voor alle volken. De God van Israël is ook de universele God van migranten. Salomo bidt of God zijn of haar gebed verhoort. Daaruit spreekt respect. En het verlangen dat de vreemdeling bij zijn God zal horen. Het roept ook de vraag op wat ons gebed is voor de vreemdeling in ons midden.

Vers 7 van Psalm 84: ook migranten trekken door een dal van dorheid, dal van tranen. Maar er is ook hoop: trekken ze door het dal van dorheid... het verandert voor hen in een oase. Dit vers kan je op twee manieren vertalen: 'verandert voor hen in een oase', maar ook als: 'verandert door hen in een oase.' Door samen met elkaar op weg te gaan naar God, kun je door elkaars geloof en het delen van het leven het dal van de ander ombuigen tot een bron van zegen.

En ja, het er voor een ander zijn kost soms kracht, maar dit gedeelte eindigt met een belofte. Steeds krachtig gaan ze door tot ze voor God in Sion verschijnen.

Aanpassen en trouw blijven aan je roots (Daniel 1; Daniël en zijn vrienden in Babel)

Daniël was met zijn Joodse vrienden een vreemdeling in Babel, ver van zijn geboorteland. Hij zette zich met zijn talenten en kennis in voor het welzijn van zijn nieuwe land. Daarbij ging hij ver in het inburgeren en integreren. Hij kreeg een nieuwe naam toebedeeld en kreeg drie jaar 'inburgeringsles' om aan het Perzische hof te kunnen dienen. Tegelijkertijd vergat hij zijn geloof, roots en principes niet. Hij bleef bidden tot zijn God, driemaal daags richting Jeruzalem (hoofdstuk 6:11) en was vastbesloten om trouw te zijn aan Zijn geboden. Dat werd gezegend en Daniel werd een van de vertrouwelingen van de koning.

Vanuit deze geschiedenis zijn voor hier geboren en nieuwe Nederlanders interessante toepassingen te trekken:

- Wat verwachten Nederlanders van het aanpassen van migranten aan onze cultuur? Wat vinden en verwachten migranten daarvan? Waarin is assimilatie en integratie goed, wanneer niet? Hoever ga je daarin?
- Op welke punten van je geloof en cultuur wil je vasthouden aan het hoe het was in je land? Voor Nederlanders: waarin voel jij je anders in de seculiere cultuur?

3. Gelijkwaardig samenwerken (Handelingen 11:19-29; 13:1-3)

Het grootste missiecentrum in de eerste eeuw was de havenstad Antiochië dat nu op de grens tussen Turkije en Syrië ligt. Deze twee na grootste plaats in het Romeinse Rijk was de plek van waaruit de eerste zendelingen (Paulus en Barnabas) werden uitgezonden. Daar werden de volgelingen van Jezus voor het eerst 'christenen' werden genoemd. Het was ook de eerste kerk waar heidense en Joodse gelovigen samen een gemeente vormden.

De kerk was ook intercultureel. In Handelingen 11 lezen we dat door de uitgebroken vervolging in Jeruzalem de leerlingen o.a. naar Antiochië vluchtten. Dat was begrijpelijk omdat volgens Flavius Josephus daar zich de grootste populatie Joden buiten Judea bevond. Joodse gelovigen uit Cyprus en Cyrene (Noord-Afrika) verkondigden daar ook het evangelie aan de Griekse bevolking. Er zijn hiervoor twee verschillende woorden in de verschillende tekstvarianten aan ons overgeleverd waardoor we niet zeker weten wat het oorspronkelijke woord is dat Lukas gebruikt heeft. De helft van de bronnen heeft hier 'Griekssprekende Joden' staan en de andere helft 'Grieken' (dus heidenen). Het is logischer om voor het laatste te kiezen gezien de context. Het eerste zou helemaal niet vermeldenswaardig zijn voor Lukas, want de kerk in Jeruzalem bestond al uit Griekssprekende Joden (Handelingen 6), zoals deze Cypriotische en Cyrenese volgelingen zelf. Het nieuwe was dat deze aan hun heidense taal- en cultuurgenoten over Jezus vertelden.

Het eerste lijntje naar deze tijd is wat we kunnen leren van hoe deze gevluchte leerlingen getuigen:

- Geloofsvervolging. Een aantal van de (christen)migranten in Nederland is gevlucht vanwege onderdrukking of vervolging vanwege hun (beginnende) geloof in Jezus. Soms is het, met name voor bekeerlingen vanuit een ander geloof, hier in ons land nog steeds niet veilig voor hen vanwege sociale controle en druk door hun families en gemeenschappen waar ze toe behoren. Het is goed om als (interculturele) kerk hier oog voor te hebben.
- God gebruikt vluchtelingen voor zijn missie. Het was vreselijk voor deze volgelingen van Jezus om huis en haard te moeten verlaten. Maar zij verloren hun vertrouwen en liefde voor hun Heer niet en zagen dit als kans om in hun nieuwe situatie te getuigen van Jezus. Gevluchte christenen kunnen ook in ons land gebruikt worden door hun vrijmoedigheid en getuigenis. Dit mag de migranten bemoedigen: zij hebben iets te brengen, zelfs in hun vreselijke situatie.
- De rol van taal en cultuur. Deze gevluchte evangelisten zochten door hun gemeenschappelijke taal en cultuur aansluiting bij de Griekse bevolking. Het is voor de Nederlandse kerk goed om

te zien dat christenmigranten een doelgroep kunnen bereiken wat voor Nederlanders door taal- en cultuurbarrières lastiger is. Strategisch zou er nagedacht kunnen worden hoe deze christenmigranten in je kerk of netwerk gestimuleerd, gefaciliteerd en ondersteund kunnen worden voor hun missionaire roeping hier, door bijvoorbeeld een training, bijbelschool of (betaalde) aanstelling mogelijk te maken.

- Over grenzen heen. Tegelijkertijd zien we dat zij aan de niet-Joden het evangelie bekend maakten. Ook daarin zit een les voor de Nederlanders en migranten samen: staan we open om het goede nieuws te delen met hen die (net iets) anders zijn dan wij?

Het resultaat van hun evangelisatiewerk was enorm: vele heidenen kwam tot geloof. Dit leverde voor de Joodse gelovigen een uitdaging op: samen met heidenen leven en eten was onrein volgens hun godsdienstige opvattingen.

Het nieuws over deze bijzondere opwekking en complexe situatie voor de gemeente bereikte het hoofdkwartier in Jeruzalem. Daar besloten de apostelen om iemand daarnaartoe te sturen die gezien zijn afkomst en karakter cultureel sensitief was: de zachtmoedige Barnabas uit Cyprus (Handelingen 4:36-37). Een echte bruggenbouwer. Hij kon door de cultuurverschillen en ingewikkeldheden heen kijken en zien wat God aan het doen was en wat nodig was. Vandaaruit wist hij dat er extra inzet nodig was om deze jonge, interculturele kerk bestaande uit Joden en heidenen, goed te begeleiden. In zijn wijsheid dacht hij aan Saulus, die zowel de Joodse denkwijze vanwege zijn Jood-zijn als de heidense gelovigen vanwege zijn afkomst uit de regio zou kunnen begrijpen.

Ook van hieruit zijn er lijnen te trekken naar het heden.

- Cultuurverschillen. Als christenen uit verschillende culturen samenkomen, vallen ook de cultuur- of kerkelijke verschillen op. Waar loop jij tegenaan in je (geloofs)contact met anderen?
- Bruggenbouwers. Wil je een interculturele kerk zijn, heb je bruggenbouwers nodig die feeling hebben met de verschillende culturen en de skills hebben om cultureel sensitief te kunnen opereren. Voor een monoculturele kerk die meer intercultureel wil worden vraagt dat om anders te kijken naar je verwachtingen en de competenties en eventueel afkomst van je leiders/voorgangers.
- Werken aan een meer interculturele gemeente kost tijd en aandacht en vraagt goede leiders. Dit besef is nodig voordat je besluit als gemeente om meer intercultureel te willen worden: het is een intensief proces waar aandacht moet zijn voor interculturele communicatie en leiderschap.

Het resultaat van deze inspanningen van Barnabas en Saulus is dat ze een multicultureel leiderschapsteam hadden samengesteld. Naast Barnabas uit Cyprus en Saulus uit Tarsis bestond die uit Simeon die gezien zijn bijnaam zeer waarschijnlijk een donkere huidskleur had, Manaën, iemand die zeer waarschijnlijk in de buurt van Jezus opgroeide en Lucius uit Noord-Afrika. Ze waren of profeet of leraar en vulden elkaar dus qua gaven aan. Hier spreekt gelijkwaardig uit. Daarnaast zien we hoe ze samenwerkten als team: ze baden en vastten samen. God gaf aan dit multiculturele, biddende team zijn Geest die Barnabas en Saulus riep voor zijn taak.

Dit verhaal roept de vraag op in hoeverre een kerk die intercultureler wil worden ruimte geeft aan gelijkwaardigheid in taken en ambten. Samenwerken in een intercultureel team is niet makkelijk door cultuurverschillen. Het leiderschapsteam in Antiochië geeft een hoopvol voorbeeld: door te bidden en te vasten zijn ze een. Hun verbondenheid in Christus was groter dan hun culturele diversiteit. God zegent deze samenwerking door hen zijn Geest te geven.

4. Thematische preek 'Wij zijn allemaal vreemdelingen'

Abram wordt geroepen om zijn land te verlaten en op weg te gaan naar de plek die God hem zou wijzen. Eenmaal in Kanaän belooft God hem vier maal dat het land aan hem en zijn nageslacht zal worden gegeven (Genesis 12:7; 13:14-17; 15:7-21; 17:8). Kanaän wordt echter niet meteen zijn thuis of eigendom en dat geldt ook voor zijn kind Izaäk en kleinkind Jakob. Het wordt omschreven als 'het land van hun vreemdelingschap' (Genesis 17:8; 26:3; 28:4; Exodus 6:3). Abram trok niet alleen rond in Kanaän zelf, ook moest hij vluchten voor de hongersnood naar Egypte. Opnieuw is hij ergens een vreemdeling (12:10). Dat lot is ook voorbestemd voor zijn nakomelingen: voordat zijn nageslacht het land Kanaän in bezit zal krijgen, zal het net als hun voorvader als vreemdeling moeten verblijven in Egypte. Pas de vierde generatie zal naar Kanaän terugkeren (15:13-16). Abram zou in totaal ongeveer 3500 kilometer te voet reizen.

Maar hij is niet de laatste aartsvader met heel wat kilometers in de benen. Ook zijn kleinzoon Jakob is vluchteling: eerst slaat hij op de vlucht voor de wraak van zijn broer Esau en aan het eind van zijn leven zoekt hij toevlucht in de graanschuur Egypte vanwege aanhoudende hongersnood. Daar wordt hij wonderwel herenigd met zijn dood gewaande zoon Jozef. Zijn leven omschrijft hij tegenover de farao als volgt:

'Het aantal van de jaren van mijn vreemdelingschap is honderddertig jaar. Weinig in getal en vol kwaad zijn mijn levensjaren geweest, en zij hebben het aantal van de levensjaren van mijn vaderen in de dagen van hun vreemdelingschap niet bereikt.' (Genesis 47:9, HSV)

Het beloofde land werd aan hen gegeven, maar werd niet hun eigendom. Er kwam geen einde aan hun vreemdelingschap, zagen we al in het vorige hoofdstuk:

"Het land behoort Mij toe en jullie zijn slechts vreemdelingen die bij Mij te gast zijn." (Leviticus 25:23)

Dit besef van vreemdelingschap en gast-zijn ervoer ook koning David. Hij gebruikte deze bekende termen als hij zijn eindigheid en broze bestaan beschrijft in Psalm 39:13:

"Hoor mijn gebed, HEER, luister naar mijn hulpgeroep, wees niet doof voor mijn verdriet, want een vreemdeling ben ik, bij U te gast zoals ook mijn voorouders waren."

Net als Abraham, Izaäk en Jakob zag hij zichzelf als een berooide vreemdeling. Hij was op zoek naar een thuis en naar hulp. Daarom riep hij zijn God aan om ontferming. Vreemdelingschap is voor hem niet alleen een persoonlijke ervaring als vluchteling, maar een collectief besef van afhankelijkheid van Gods zorg. In 1 Kronieken 29 dankt David na de inzameling van alle gaven en materialen voor de bouw van de tempel God voor zijn zegen:

"Wat ben ik, en wat is mijn volk, dat wij in staat zijn gebleken zoveel kostbaarheden af te staan? Alles is van U afkomstig, en wat wij U schenken komt uit uw hand. Net als al onze voorouders zijn wij slechts vreemdelingen die als gasten bij U verblijven, ons bestaan op aarde is als een schaduw, zonder enige zekerheid. HEER, onze God, al deze rijkdom, die we bijeengebracht hebben om voor U een tempel te bouwen voor uw heilige naam, komt uit uw hand en is voor U bestemd." (1 Kronieken 29:14-16)

Uit al deze voorbeelden blijkt dat Israëls identiteit samenvalt met hun vreemdelingschap en migratiegeschiedenis.

Naar dit nieuwe Jeruzalem zijn we als mensheid in geestelijke zin onderweg. We zijn pelgrims die niet hier op aarde, maar bij God hun eindbestemming vinden. In de Hebreeënbrief wordt dit thema uitgewerkt. Veel hoofdpersonen uit het Oude Testament waren op reis naar het beloofde land,

zegt de schrijver:

'Zij allen zijn in geloof gestorven; wat hun beloofd was hebben ze geen werkelijkheid zien worden, ze hebben slechts een glimp ervan begroet, en ze zeiden van zichzelf dat zij op aarde leefden als vreemdelingen en gasten. Door zo te spreken lieten ze blijken op doorreis te zijn naar een vaderland. En daarmee bedoelden ze niet het vaderland waaruit ze weggetrokken waren, anders waren ze daarheen wel teruggekeerd. Nee, ze keken reikhalzend uit naar een beter vaderland: het hemelse. Daarom schaamt God zich er niet voor hun God genoemd te worden en heeft Hij voor hen een stad gereedgemaakt.' (Hebreeën 11:13-16)

Deze pelgrimage betekent niet dat we tot die tijd ons niet mogen wortelen in een landen of ons te hechten aan onze dierbaren. We zijn op doorreis op deze aarde, maar ontvluchten de wereld niet. Petrus spreekt de lezers in zijn brief aan als vreemdelingen in de diaspora (1 Petrus 1:1), maar dit houdt juist in dat hun gedrag hier het verschil maakt en ertoe doet:

'Geliefde broeders en zusters, u bent als vreemdelingen die ver van huis zijn; daarom vraag ik u dringend niet toe te geven aan wereldse begeerten, die uw ziel in gevaar brengen. Leid te midden van de heidenen een goed leven, opdat zij die u nu voor misdadigers uitmaken, door uw goede daden tot inzicht komen en God eer bewijzen op de dag waarop Hij komt rechtspreken.' (1 Petrus 2:11-12)

Vervolgens gaat hij in op onze aardse relaties naar overheden en naar elkaar toe. Christenen zijn niet van de wereld, maar wel in de wereld. En daar zijn ze met een roeping: licht brengen in de duisternis. Juist omdat christenen weet hebben van een betere wereld, hebben ze de opdracht om zich hier en nu al daarvoor in te zetten.

In de preek kun je de vraag stellen in hoeverre toehoorders zich een vreemdeling voelen; als burger in Nederland, sociaal gezien (in je familie, werk/school, buurt) of geestelijk als christen in de maatschappij. Het antwoord op die vragen kunnen per persoon verschillen. Onze geestelijke identiteit is volgens de Bijbel vreemdeling-zijn. Te gast bij God en afhankelijk van Zijn zorg. Dit staat misschien ver van onze beleving vandaan dat we zelfstandig moeten zijn en voor onszelf moeten zorgen. Toch is alles in het leven van hem, zelfs onze nationale identiteit en materiele verworvenheden als financiën, huisvesting. Vandaaruit worden we opgeroepen om diezelfde welkome houding en gastvrijheid te betonen aan de anderen om ons heen. Ook of juist als de wereld om ons heen steeds minder gastvrij wordt ten opzichte van vreemdelingen.

5. Collectedoelen

In deze viering kan er gekozen worden voor een bijpassend collectedoel. Zowel stichting Geloofsinburgering, Kerk in Actie als Verre Naasten participeren in het project Samen Geloven. Beide organisaties zetten zich in voor migranten/vluchtelingen in Nederland. Je kunt ervoor kiezen om een van de drie organisaties te ondersteunen:

- <https://geloofsinburgering.nl/doneren/>
- <https://secure.kerkinactie.nl/steun-kerk-in-actie/>
- <https://verrenaasten.nl/help-mee/geven>

Natuurlijk kan je ook kijken of er lokaal projecten met en voor migranten zijn die je met jullie steun als kerk kunt bemoedigen.

6. Programma rond de dienst

Ook bij het programma rondom de dienst is het belangrijk om rekening te houden met culturele diversiteit. In veel culturen is het relationele aspect belangrijker dan in de Nederlandse cultuur. Het is goed om in het programma veel ruimte in te bouwen voor ontmoeting. Eten is daarbij een zeer verbindend en gewaardeerd onderdeel. Zo zou je, afhankelijk van de aanvang van de viering, kunnen beginnen of afsluiten met eten. Het eten zou meegenomen kunnen worden door alle bezoekers, Nederlandse kerkgangers en migranten.

Misschien wel de grootste uitdaging is om te zorgen dat er daadwerkelijk interactie plaatsvindt tussen migranten en gemeenteleden. Het is een heel menselijke neiging om te praten met hen die je al kent en waar je een klik mee hebt. Daarom is er veel groepsvorming met als gevolg dat nieuwkomers zich buitengesloten kunnen gaan voelen. Het is goed als voorbereidingsgroep om hierin een voorbeeld te geven door zelf op iemand uit een andere cultuur af te stappen en contact te maken. Naast zelf het goede voorbeeld geven, kan dit aandachtspunt in de voorbereiding gecommuniceerd worden in de gemeente. Hierop kan in de nieuwsbrief of, nog beter, vanaf het podium geattendeerd worden. Klikjesvorming is een hardnekkige gewoonte, dus hier zal blijvend aandacht voor moeten komen.

Daarnaast kunnen tijdens het programma onderdelen worden bedacht die de interactie bevorderen. Een speeddate is hiervoor een leuke gelegenheid. Een versie is dat alle aanwezigen een ovaal vormen waarbij iedereen onder begeleiding van interculturele muziek kloksgewijs langs een denkbeeldige of fysieke rechte lijn loopt. Telkens als de muziek stopt sta je tegenover iemand anders en praat je in twee minuten over de vraag die gesteld wordt.

Een andere verbindende activiteit is samen dansen – bijvoorbeeld een Nederlandse en twee dansen uit andere culturen aanleren. Samen creatief bezig zijn, een groeps-/kennismakingsspel of samen sporten werkt ook altijd goed voor de onderlinge band.

